

Temu zatvaraju članak Kathryn Mc Pherson, Medicinske sestre, arhivsko gradivo i povijest zdravstvene skrbi u Kanadi (*Nurses, Archives, and the History of Canadian Health Care*), 108–120, arhivistička uputa o mogućim imateljima gradiva zanimljiva istraživačima kanadske zdravstvene povijesti, zatim već spomenuta Spadonijeva bibliografija, te članak Nancy Mc Call i Lise A. Mix, Uzorci istraživanja u medicinskom arhivu (*Scholarly Returns: Patterns of Research in Medical Archives*), 158–187, također zaokupljen lokalnim kanadskim problemima, ovoga puta financijske potpore arhivima društvenih znanosti i mogućim rješenjima, s obzirom na značajan interes istraživača zdravstvene povijesti Kanade.

Rajka Bućin

RASSEGNA DEGLI ARCHIVI DI STATO, god. LVI, Rim, sv. 1, siječanj/travanj 1996, 323 str.

Zbornik, prema već ustaljenoj koncepciji, sadrži sljedeća poglavlja: Članci; Izvješća; Prikazi i osvrti; Dokumenti; Aktivnosti arhiva: sređivanje i inventari, izložbe, savjetovanja, tečajevi, izvješća s međunarodnih savjetovanja, zasjedanja međudržavnih tijela, sklapanje ugovora o kulturi, primopredaja arhivskog gradiva, premještanje gradiva, ostavštine (depoziti), pokloni i prinove; Bibliografija; Preuzete knjige; Ustrojstvo državnih arhiva na dan 1. siječnja 1996. Naputci, dekreti, pokrajinski zakoni i vijesti iz zakonodavstva.

Stručni članci:

Paolo Muzi, Kraljevski sud u Akvili i njegov Arhiv (*La regia udienza di Aquila ed il suo archivio*), str. 9 – 46.

Autor opisuje doprinos Raffaella Ajlla u istraživanju sudstva i zakonodavstva tijekom prve polovine 18. st. u Napuljskom kraljevstvu (u njegovu djelu *Il problema della riforma giudiziaria e legislativa nel regno di Napoli durante la prima met del secolo XVIII*). Ajllo je prikazao strukturu i povijest poglavarstva Kraljevine budući da gradivo poglavarstva odražava institucionalni život i segmente same djelatnosti, a povijest jedne institucije ne vidi se toliko kroz napisane dekrete ili službene naredbe, koliko kroz uvid i sadržajnu fizionomiju gradiva koje je ostalo. Muzi je svoj članak podijelio na poglavlja:

1) Za utemeljenost povijesti pokrajinskog suda

U prošlosti je dominirao centralistički sustav u osobi predsjednika koji je bio na čelu političkog, administrativnog i sudskog života pokrajina južne Italije. Nalazi ime "kraljevski sud" koji povlači korijene iz ustava Fridrika II. ("iustitiarri non per

kalendas") prema kojemu se ne daju sucima sudbene ovlasti već prava saslušanja u parnicama. Iz ove pretpostavke kasnije se izvodi i značenje pokrajinskih sudova.

2) *Počeci Kraljevskog suda u Akvili*

Sud u Akvili vezan je uz velike nesuglasice i borbe što su izbile među aristokratima. Na zahtjev poglavarstva grada Akvile dolazi u pomoć španjolski kraljevski namjesnik, a s tim u vezi je i utemeljenje kraljevskog suda koji je smješten u palači grada 28. srpnja 1641. godine i stavljen u funkciju antiaristokratizma. Svakako su političke prilike utjecale na osnivanje ovog suda, ponajprije radi sprečavanje jačanja feudalizma, ali i pojave izbjeglica i bandita zbog blizine granica s papinskom državom.

3) *"Tradicija" arhiva*

"Živi arhiv", a s njime i gradivo suda (nastalo tijekom prvih 60 godina njegova postojanja), stradalo je u potresu 1703. godine. Sadržaj arhiva su pokušali rekonstruirati na temelju istraživanja za i protiv, pri čemu su pomogli zakonski propisi iz 1616. god. koji su odredili da su "svi kraljevski sudovi ovoga kraljevstva dužni držati arhive u redu za čuvanje procesa i drugih spisa sudskog sjedišta". Godina 1790. je značajna u povijesti arhiva, jer su tada izrađena dva inventara. Jedan je uredio Valeriano de Benedictis i taj inventar donosi zemljopisni raspored spisa sređenih kronološkim redom (190 pokrajinskih sveučilišta u abecednom poretku). U drugom inventaru su upisani spisi što se odnose na različite funkcije samog predsjednika suda i drugih. Dio gradiva, posebice arhiva tajništva, kao i arhiva grada, stradavaju za vrijeme upada i boravka francuske vojske u Akvili (1792–1799). Zakonom što ga donosi Napoleon Bonaparte prestaju djelovati sudovi kao stara poglavarstva, te počinje nova organizacija sudova. Prema toj organizaciji, svo sudsko gradivo nastalo do 1809. trebalo se sređivati prema staroj sudskoj i administrativnoj klasifikaciji, dok se novo gradivo odlagalo u pokrajinskim arhivima koji su osnivani dekretom iz 1812. godine.

U nastavku, autor članka iznosi slijed arhivističke obrade i popise izvršene nakon 1800. godine, pa sve do danas.

4) *Struktura arhiva*

Struktura arhiva, kako je prikazana u inventaru što ga je izradio Antonio Panelli, sadrži ove serije: a) građanske parnice (1704–1808); b) krivične parnice (1713–1807); c) razni spisi, među koje se ubraja i 60 registara tajništva suda (1654–1808), nekoliko arhivskih jedinica generalnog nadstojnika kraljevske mitnice i upravitelja mitnice u Foggi.

Zasebno gradivo je fond predsjednika suda sa serijama: a) opći poslovi, b) specijalni poslovi.

Arhiv urudžbenog ureda suda zavodi spise dvaju poglavarstava: a) redovnog suda, b) povlaštenog suda.

Lucie Favier, CARAN (*Le Centre d'accueil et de recherche des Archives nationales*), str. 47 – 63.

Francuski Nacionalni arhiv trebao se početi graditi za vrijeme Napoleona I., ali je kasnije smješten u palači Soubise koja je za tu svrhu adaptirana. Izgrađeno je ponajprije spremište, a 1902. otvorena je u prizemlju palače čitaonica.

Uočljiv je veliki porast korisnika iz godine u godinu (usporedbe radi, u 1950. dnevno je u prosjeku 46 osoba koristilo čitaonicu, 1965. njih 75, a 1982. čak 92 osobe). Od 1982. godine Vlada je izdvajala sredstva i podizala kredite za izgradnju nove zgrade.

Autorica donosi vrlo detaljne podatke o izgradnji centra CARAN u Parizu. CARAN se gradio u vremenu od 1986. do 1988. godine, a arhitekt je bio Stanislas Fiszer. CARAN je sagrađen na površini od 2.586 m² (površina katova je 7.487 m², a u prizemlju su dvije etaže s 5.001 m² i prostor za parkiranje sa 96 mjesta, pa je tako sveukupna površina 12.488 m²).

Postavljanje namještaja i opreme započelo je početkom 1988, da bi već 28. ožujka iste godine zgrada bila svečano otvorena, dok je čitaonica predana na upotrebu tijekom mjeseca svibnja iste godine.

Tvrtka *Anjou – Télématique* je prema načelu "ključ u ruke" opremila čitaonicu s 21 računalom, 7 printera, optičkim čitačima i drugim aparatima u jednom automatiziranom informacijskom sustavu, koji je putem mreže spojen s drugim elektroničkim informatičkim sustavima.

Ono što zadivljuje u ovoj zgradi svakako je velika dvorana u kojoj su smješteni svi informativni sustavi za korištenje gradiva Nacionalnog arhiva i Ministarstva za vanjske poslove, Povijesnog odjela kopnene vojske i mornarice, pa i nekih drugih zemalja.

Prilikom dolaska u CARAN, istraživač na jednom od računala upiše svoj zahtjev, povratna informacija govori da li je gradivo slobodno za korištenje, zatim se izdaje zahtjev u spremište da se gradivo dopremi, printer izrađuje jedan obrazac kojeg dobiva istraživač, i "fantoma" koji će zamijeniti arhivsku jedinicu na polici, a tehničar je iznosi na električnim kolicima u čitaonicu. Omogućeno je da se prema želji načini preslik gradiva (npr. u 1990. učinjeno je 200.000 preslika). Istraživač može koristiti odvojenu dvoranu za mikrofilm u kojoj se nalazi pet mikročitača-štampanja, tako je 1990. načinjeno 73.000 preslika. Postoje odvojene dvorane za proučavanje sigilografije, za onomastiku, za parišku topografiju, Institut za društvenu povijest.

CARAN pruža mogućnost da istraživači putem kompjutorske mreže dobiju o ovom Centru glavne informacije. Svaki istraživač može dobiti svoju člansku iskaznicu koja omogućuje da se gradivo naruči ili predbilježi prema dogovoru (putem servera); preko 10.000 istraživača spojeno je na njihovu mrežu. U pripremi je studija kako bi se što bolje plasirali podaci o CARAN-u putem Interneta.

Maria Teresa Piano Mortari – Isotta Scandaliato, Konzervacija i restauracija zapisničkog gradiva. Bibliografija: 1960 – 1996. (*Conservazione e restauro materiale documentario. Bibliografia: 1960 – 1996*), str. 64 – 82.

Ovaj rad poslužio je pri održavanju jednog tečaja o stručnom osuvremenjavanju načina konzervacije i restauracije dokumenata što ga je organizirao Središnji ured za arhivistička dobra zajedno s Centrom za fotoreprodukciju, te knjigovežnicom i restauracijom državnih arhiva.

Ovom radu prethodio je rad R. Perella, Bibliografija talijanskih publikacija u odnosu na arhivistiku (*Rassegna descrittiva e quida*, Rim 1963, *Quaderni della "Rassegna degli Archivi di Stato"*, 24, zasebno str. 92–113).

Bibliografija se odnosi na: kemijsko-fizička svojstva papira, biološke uzročnike koji prouzrokuju oštećenja, mjere zaštite od biološkog uništenja, klimatske i uvjete okoliša, što prikladnije za očuvanje, opremu za zgradu arhiva ili biblioteke, te metode restauracije.

Kratak popis bibliografskih publikacija (1960–1996) usredotočuje se na publikacije strogo tehničke naravi.

Kronike:

1. VIII. Međunarodni tečaj paleografije i diplomatike "Grafička kultura i institucije u doba Fridricha II. na jugu Italije" (*VIII. Corso CIBAL "La cultura grafica e le istituzioni in et Federiciana nel mezzogiorno d'Italia"*), Bari 2–8. listopada 1991, str. 83 – 94.

Promicatelji tečaja su Središnji ured za arhivistička dobra i CIBAL (Međunarodni centar za istraživanje povijesti Balkana i Sredozemlja), a organizirao ga je Državni arhiv u Bariju. Tečaju su prisustvovali i predstavnici inozemnih arhiva i biblioteka (njih 21) iz Albanije, Bugarske, Češke, Grčke, Hrvatske, Mađarske, Poljske, Rumunjske, Slovačke i Slovenije).

Održana predavanja bila su svojevrstan hommage kralju Fridriku II. uz proslavu 800. godišnjice grafičke kulture i institucija na jugu Italije (1224–1994). (Detaljnije o tome Ante Šoljić, *Arhivski vjesnik*, god.39/1996, str. 194–196.)

2. Seminar o studiju: "Udruge uzajamne pripomoći u Italiji i njihovi arhivi" (*Seminario di studio: "Le società di mutuo soccorso italiane e i loro archivi"*), Spoleto 8–10. studenoga 1995, str. 95 – 103.

Ovakve udruge, čiji počeci sežu od 1409. godine, široko su rasprostranjene po Italiji. Izvjestitelji pojedinih pokrajina ukazali su na veliko arhivsko povijesno domovinsko blago, koje je do sada bilo nepoznato kako arhivistima tako i mnogobrojnim istraživačima, dijelom nestalo i zametnuto, od arhivskih i drugih nadležnih državnih tijela nedovoljno evidentirano, pa su započeti napori da se njihovo gradivo popiše. Tako je npr. u pokrajini Kampaniji sačuvan arhiv društva "Torquato Tasso", čije su osnovne serije skoro cjelovite. Arhivist D. Brunetti popisao je mnogobrojne arhive u pokrajini Pijemont, opisao njihove karakteristične serije i izradio "plan klasifikacije". Na okruglom stolu kojim je završio ovaj tečaj pokušalo se na osnovi iznesenih podataka vrednovati ovo tako značajno povijesno blago.

3. Međunarodni skup o fragmentima židovskih rukopisa pronađenima u talijanskim arhivima i njihov doprinos studijama o židovstvu (*Un convegno internazionale sui frammenti ebraici rinvenuti negli Archivi italiani e il loro contributi allo studio del Giudaismo*), Jeruzalem 9. siječnja 1996. godine, str. 104 – 114.

Po prvi put su stručnjaci Izraelci, Talijani i Amerikanci iznijeli svoje rezultate istraživanja i dali podršku projektu popisivanja fragmenata židovskih rukopisa u Italiji (*Progetto frammenti ebraici in Italia*). Prijašnje inicijative postigle su da se npr. u Italiji 1981. dogovorila i uspostavila suradnja sa Središnjim uredom za arhivistička dobra Italije. Svi dosadašnji pronađeni rukopisi su snimljeni i pohranjeni u Institutu za mikrofilm u Jeruzalemu. Zaključeno je da s projektom treba upoznati i talijansku javnost.

4. Skup o zakonu br. 4 od 14. siječnja 1993: Bilanca i budući izgledi (*Convegno sulla legge 14. gennaio 1993. N. 4: Bilancio e prospettive future*), Rim 23. veljače 1996, str. 115 – 131.

Skup je posvećen raspravi o gledištima i raznim iskustvima o primjeni zakona, poznatog kao "Zakon Ronchey" (*Legge Ronchey*), u funkcioniranju muzeja, biblioteka i državnih arhiva.

5. Povijesni arhiv trgovačke banke Italije: Pisano gradivo Josipa Toeplitza (*L'Archivio storico della banca commerciale Italiana: Le carte di Giuseppe Toelitz*), str. 132 – 134.

Izješće povodom predavljanja inventara (izradili su ga A. Gottarelli i G. Montanari, Milano, 1995) o zapisima nastalima djelatnošću Josipa Toeplitza, kao administrativnog delegata u razdoblju od 1917. do 1934. godine.

Prikazi i osvrti (str. 135 – 169)

Arhivi Etruščana (E. Lodolini); Arhivistička teorija i inventarizacija: u povodu nedavnog ponovnog sređivanja (M. Brogi); Stari dokumenti na pergameni dalmatinske škole sv. Jurja i Trifuna u Veneciji (1451–1689). Restauracija i uvjeti (D. Testa);

Arhiv Elize Lombardi: fotografije i knjige o Akademiji narodnog ženskog tjelesnog odgoja Orvijeta (M. Rossi Caponeri); Zapisi Vlade od srpnja 1943. do svibnja 1948. (F.R. Scardaccione); Inicijative glede arhivskog materijala nastalog za pola godine predsjedanja Italije u Vijeću Europe (M. P. Rinaldi Mariani); Zapisi Pietra Paola Pasolinija pohranjeni pri Suvremenom arhivu kabineta Vieusseux (F. Zabagli); Audiovizualni privatni arhiv radiostanice "Teleantenna Trsta" (G. Tat).

Osvrt M. Brogija pod naslovom **Arhivistička teorija i inventarizacija: u povodu nedavno ponovnog sređivanja** (*Teoria archivistica e inventariazione: a proposito di un recente riordinamento*), na str. 142–146 želimo nešto opširnije prikazati. Autor se osvrnuo na objavljeni inventar ponovno sređenog fonda: Arhiv Prvostolnice Siene (*L'Archivio dell'Opera della Metropolitana di Siena*), što ga je izradio S. Moscadelli. Naime, Institut za povijest i umjetnost u Firenci pokrenuo je izradu studije "Crkve u Sijeni". U tijeku priprema odgovorni ljudi Instituta mislili su da je opravdano ponovno srediti i obraditi Arhiv kako bi se olakšala i istraživanja o nekim građevnim promjenama katedrale. Ovaj zadatak povjeren je S. Moscadelliju, koji je fond ponovno "strogo metodološki" sredio, zatim izradio i objavio analitički inventar. Moscadelli je u ovom poslu učinio jedan kvalitativniji skok u arhivistici, kojoj su primarni zadaci sređivanje i zaštita gradiva. Tako je Moscadelli, među ostalim, iznio u uvodnom dijelu inventara i pitanja vezana uz zaštitu gradiva prema opisu mjesta i načina, te je studiozno podcrtavao zahvate koji se nisu promijenili u arhivu više stoljeća. Pri tome se koristio inventarima iz 14. st. kao i onim kasnijima. Među njima je odabrao onaj iz god. 1674. kojega je "po dužnosti" izradio Antonio Sestigianu, svećenik "sposoban čitati stare dokumente", te načinio inventar točno "prema kronološkim referencama". Gradivo fonda razvrstao je u 21 seriju otvorenog tipa, što Moscadelli ocjenjuje "iznenađujućom suvremenosti", jer je tako omogućio, da se inventar nastavlja dopunjavati kroz jedno vrlo dugo vremensko razdoblje.

Sestigiano je na taj način dao svome radu jedno posebno obilježje, budući da je u Sieni na polju arhivističke prakse uveo jedan novi elemenat; možda je slijedio intuiciju B. Baldassare, koji je ranije formulirao ideje o sređivanju arhiva po principu provenijencije, a Sestigiano ga stvarno primijenio u sređivanju gradiva.

Moscadelli je bilježio očite ovakve zahvate, kako bi podržao nastojanja u interesu same znanosti. Njegov pokušaj je ukazao na nova polazišta u istraživanju, koja nalaze zahvalan teren za studij organizacije i funkcioniranja ustanove, kao tvorca gradiva, u pogledu zaštite, odabira kriterija inventarizacije, a koji su u primjeni tijekom stoljeća.

Istraživanja ove vrste daju novu vrijednost radu arhivista, upotpunjuju njegovu aktivnost, budući da sređuje fond bez da išta odbacuje. Uostalom, tako se stvara povijest arhiva, a gradivo rekonstruira onim slijedom kojim su se odvijali politički,

društveni i ekonomski događaji u okviru institucija srednjega, modernoga i sadašnjega vremena.

Moscadelli je takve poglede u arhivističkoj teoriji, a koji su prisutni i u arhivističkoj praksi, bio već sročio u svom članku "Povijesni talijanski arhiv", kada je ustvrdio, da je pravi kvalitativan skok u arhivističkoj stvarnosti učinio tada, kada je shvatio, da je arhiv povijesni proizvod ili pak pravilan red "pamćenja" neke ustanove, osobe ili obitelji. Tada arhivistika postaje povijesnom naukom – naukom, koja ima vlastiti predmet proučavanja i kriterije vrednovanja. (Moscadelli, *Teoria archivistica e informatica: qualche considerazione in merito ad un recente manuale*, in "Archivio storico italiano", CLI(1993), disp. II, p. 532.)

Nakon Moscadellijeva rada arhivski fond Uprave broji 3.485 arhivskih jedinica sređenih u dvije serije: prva serija (1085–1920) je zatvorenoga tipa, a druga (1921–1991) otvorenog tipa. U svome je inventaru koristio mnoge analitički obrađene dokumente. Svaku seriju je ukratko popratio pretpostavkama i odabirom metodoloških kriterija koji su diktirali njegovu današnju podpodjelu.

Sređivanje fonda koje je obavio Moscadelli više je od čistog primjerka samog sređivanja i izrade inventara, budući da je tako potaknuo na razmišljanje o daljnjim mogućnostima širenja opsega pri arhivističkom istraživanju.

Autor ovog prikaza odaje pohvale ovom inventaru koji je u svakom pogledu vrlo brižno načinjen, dobro artikuliran, bogat grafičkim prikazima, ali, ipak se pita, iz kojih je razloga znanstveni aparat u inventaru na kraju teksta? Da bi čitatelj slijedio cjelovito nit teksta mora dosadno vrtiti stranice da bi bilješkama, koje su na kraju, sebi upotpunio raspravu.

Dokumenti (str. 170 – 177)

Ovo poglavlje sadrži prilog **Norme za zaštitu osoba na obradi osobnih podataka** (*Le norme di tutela delle persone fisiche nel trattamento dei dati personali*). Norme su predložili i usvojili Kongres i Vijeće Europe 24. listopada 1995. Tekst normi ovdje je u cijelosti iznesen.

Aktivnost arhiva (str. 188 – 271)

Rubrika sadrži vijesti o tijeku sređivanja i obrade fondova, kao i izrade njihovih inventara i to: 12 u Državnom arhivu Napulja; 10 u Državnom arhivu Palermo; 11 u Državnom arhivu Venecije; 1 u Državnom arhivu Verone; 1 u Višem nadzorništvu Kampanije; 1 u Povijesnom arhivu gradskog vijeća karitasa Cave di Tirreni. Nije izostao ni nabrojen vrlo bogat rad pojedinih arhiva kroz izložbe, savjetovanja i tečajeve, te sastanci međunarodnih tijela tijekom razdoblja rujna – prosinac 1995. god. s popisom obnovljenih sporazuma o kulturi s Austrijom, Belgijom, Kanadom, Makedonijom, Mongolijom, Peruom, Narodnom Republikom Kinom, Senegalom, Tunisom i Turskom.

Objavljeni su podaci mnogobrojnih primopredaja, premještaja, ostava (depozita), poklona i prinova arhivskog gradiva.

Bibliografija (str. 272 – 285)

Vijesti o novotiskanim knjigama vezanima za arhivsku djelatnost ili gradivo, te nabrojene primljene knjige

Ustrojstvo državnih arhiva (str. 286 – 290)

Ustrojstvo državnih arhiva na dan 1. siječnja 1996. s popisom dužnosnika.

Normativne odredbe (str. 291 – 301)

Navedeni su: 1) Dekret predsjednika Republika od 7. prosinca 1995. (Pravilnik o provedbi čl. 8 Zakona od 29. prosinca 1993. br. 580 o uvođenju registra za izdanja), 2) Dekret predsjednika savjeta ministarstva od 11. prosinca 1995. (Potvrda statističkog narodnog programa za god. 1996–1998), 3) Dekret Ministarstva za kulturna i ambijentalna dobra od 8. siječnja 1996. (Produženje funkcije podtajnika u ministarstvu prof. Karlu Giudicci Bonanni), 4) Hitne odredbe o restauraciji, konzervaciji i valorizaciji kulturnih dobara prema zakonu donesenom 16. siječnja 1996. 5) Ministarstvo riznice, dekret od 29. ožujka 1996. (Potvrda novog statuta osnivanja javne banke u Napulju), te pokrajinske zakonske odredbe donesene u pokrajinama Trentino, Lombardija, Lacij i Kalabrija.

Na kraju zbornika nalazi se popis stručnih članaka izdanja talijanskih državnih arhiva što čini značajan doprinos arhivističkoj znanosti i struci.

Mato Grabar

CONSERVATION The GCI (the Getty Conservation Institute) Newsletter Vol. I/1–3 (1986) – Vol. XII/1 (1997)

CONSERVATION – The GCI Newsletter glasilo je Gettyjeva Instituta za konzervaciju. Besplatno se, na engleskom i španjolskom jeziku, šalje stručnjacima ne samo na području konzervacije, već i srodnim područjima te članovima javnih udruga povezanih s konzervacijom.

Bilten je započeo s izlaženjem u zimi 1986. godine pod nazivom *The GCI Newsletter* s ciljem, da stručnjake diljem svijeta redovito izvješćuje o svim djelatnostima i postignućima Instituta. Do 1990. godine tiska se na 8 stranica formata 21 x 28 cm, broširanog uveza, nema korica. Objavljuje se samo na engleskom jeziku. Godine 1991. uvode se novine. Prvi put se bilten objavljuje samo jedanput u godini. Mijenja se papir – započinje tiskanje na recikliranom neutralnom papiru. Uvodi se višebojni tisak. Uvez je još uvijek broširan, ali sada postoje korice. Na prednjoj je korici velika, a na zadnjoj mala snimka Zemljine kugle. Bilten dobiva novi naziv: